

Ha a bejegyzés alapjául szolgáló okiratban az adós arra kötelezi magát, hogy tartozását „a dollár mai értékében“ fizeti meg az esetben, ha a dollár értékében csökkennék, ez a sorozásnál is figyelembe veendő valorizációs kikötés, aminek érvényesítését nem akadályozza az, hogy a jelzálogos hitelező követelését dollárban, az átszámítási mód meghatározása nélkül peresítette, ez neki ugyanígy ítéltetett meg, ugyanígy rendeltetett el és foganatosított telekkönyvileg a végrehajtás, — mert mindezek a cselekmények még a dollár értékesítkedésének bekövetkezése előtt történtek. (Pk. V. 6395/1937.)

Dr. Vági József.

Szemlélődés.

A ma divatja: a szociálpolitika. A legújabb francia törvényhozási krónika a munkaügyi szabályok mennyiségének egészen kivételes jellegű megnövekedését mutatja, — a Harmadik Birodalom a munkanélküliség apasztását hirdeti legbüszkébben eredményei közül, — és a mi országos törvénytárunk is arról tanuskodik, hogy a hullámok hozzánk is elértek, aminek bizonyosságául elég kiemelnem az ezidei törvénytermésből az I. törvénycikket a nők éjjeli munkájára vonatkozó genfi egyezmény becikkelyezéséről, a XIII. cikket a többgyermekes alkalmazottak családi pótlékának felemeléséről és különösen a XXI. cikket a munkaviszony egyes kérdéseinek (munkaidő, legkisebb munkabér, stb.) szabályozásáról.

A szociálpolitika fogalmának, értelmének, céljának és jogosultságának körülírása az utolsó évtizedek során súlyos viták tárgya volt tudományban és gyakorlatban egyaránt. Annyi kétségtelen, hogy feladata a jogegyenlőség szülte, avagy türte egyenlőtlenlégek enyhítésében áll. Tudvalévő, hogy a törvény előtti egyenlőség — a XIX. század egyik legnagyobb jogpolitikai vívmánya — elméleti egyensúly csupán addig, amíg gazdasági, nevelés- és tudásbeli, kulturális és egyéb ellentétek és különbségek vannak. A különbségek és ellentétek egyensúlybontó hatását csökkenteni, az osztályok és rendek egymás közötti, valamint az államhoz való viszonylatába belevinni a hatalmi szempontok érvényesülése mellé az erkölcs és igazság követelményeit. az egyforma szabályokat a gyengébbnek oldalán megtoldani a segítségnek egy lépésével: mindez a jó értelemben felfogott szociálpolitika célja és rendeltetése.

*

A szociálpolitikai elgondolások a joggyakorlatot is áthatják és annak szinte minden ágazatában nyilvánvalóan kimutathatók, anélkül azonban, hogy ez a sokszor igen jelentős mellétközöngé az ítélkezésnek folyamatában határozottan kifejezett és megnevezett szemponttá válnék. Lgefelsőbb bíróságunk legújabb ítéleteinek sorából ideiktatok néhányat, amelyeknél a döntés alapsugal-

lata, nézetem szerint ilyenképen a szociálpolitikai elgondolás irányában keresendő.

1. *A személyjogból*: A P. III. 4270/1936. sz. határozat ismételt erőteljes kifejezést ad azon állandó joggyakorlati szabálynak, mely szerint a gyermek törvényességének védelme akkor is fennáll, ha a fogamzás ideje a házasság megkötése előtti időre esik ugyan, de a férj a házasság megkötésekor jegyesének terhes állapotáról tudott. — *A szociálpolitikai cél: a jog minden eszközzel átmenteni a törvénytelenység odiózus privilégiuma alól, a megbélyegzett másodrendűség táborából mindenkit, akinél ez csak valamiképen is lehetséges.*

2. *A házassági köteléki jogból*: A P. III. 5516/1936. sz. ítélet szerint a kényszerű együttlakás továbbmenő tények nélkül sem a házassági életközösség megszakadását ki nem zárja, sem a bontó ok megbocsájtását nem jelenti. Ha tehát a honvédtörzsmester felperes a laktanyában való kincstári lakását nem hagyhatta el és az alperes nem akart eiköltözni, úgy vizsgálni kell, hogy a házastársak miként étkeztek, miként háltak és napközben miként érintkeztek a közös lakásban. — *A szociálpolitikai elgondolás nyílt kivételt tesz itt a törvénynek szinte kényszerítő erejű parancsa — a helyi különélés — alól azért, hogy a megfelelő anyagi eszközök hiánya ne eredményezhesse a házassági törvény nyújtotta védelemből való igazságtalan kizáratást.*

3. *A házassági vagyonjogból*: A P. III. 1504/1937. sz. ítélet anyagi jogszabálynak tekinti azt a jogelvet, hogy a házasság megkötése előtt sem az ideiglenes, sem a végleges nőtartásról lemondani nem lehet, mert ezek a férjnek a házasságból folyó tartási kötelezettségén nyugszanak. — *A szerződési szabadság egyenes vonalának sokszor ismétlődő megtörése ez abból a szociálpolitikai nézőpontból, hogy a minimumra szorítottassék a lehetősége annak, hogy a tartási igény alanya magától ezen létfenntartási alapot esetleg könnyelműen elvesse.*

4. *A dologi jogból*: A P. IV. 6353/1936. sz. döntés kimondja, hogy a jelzálogos hitelező és adósa között létrejött az a megállapodás, hogy a jelzálogjog tárgyát képező ingatlan az árverés elhatalasítása esetére a hitelező birtokába és rendelkezésére bocsátandó, a Jt. 24. §-ának második bekezdése értelmében zálogbirtok alapítását célozza és ennek folytán semmis. — *Ez a tilalom is szociálpolitikai tartalomra mutat, — aminthogy minden adósvédelem, minden oly szabály, mely a hitelezőnek az adóssal szemben való jogait az adós létének mentése érdekében korlátok közé szorítja, szociális célzatú jogpolitikai rendelkezés.*

5. *A kötelmi jog általános részéből*: A P. VI. 2192/1936. sz. határozat azt mondja ki, hogy amennyiben nagyobb számú alacsonyabb értelmiségű fél az ügyvédnek megbízást ad, úgy ezekből a körülményekből, valamint a feleknek az ügyhöz fűződő érdekelttségéből az következik, hogy mindegyik fél a közös ügyvéd munkadíjából csak a reá eső aránylagos rész erejéig felelős. A jogtudó felperesnek lett volna kötelessége, hogy díjazásának egyetemleges követelése felől ügyfeleit előzetesen tájékoztassa.

— *A járatlan védelme a szakképzettel, a tudatlané a járatossal szemben: nyilvánvalóan szociálpolitikai elgondolás.*

6. *A szolgálati jogból:* A P. II. 4282/1936. sz. döntés szerint a biztosító társaságnak szolgálati viszonyban álló üzletszerző ügynöke által teljesített szolgálatok személyes természetűek és át nem ruházhatók. Ettől a szabálytól a joggyakorlat csak akkor tér el, amikor a szolgálatadó más részvénytársaságba, vagy szövetkezetbe olvad be, a beolvasztó társaság azonban tőkeerősebb a beolvadónál. — *A szolgálati jogviszony a szociálpolitikai törekvésű joggyakorlatnak anyaterülete, — az ideiktatott döntés csupán különleges jellegű tartalmánál fogva érdemelt e sorozatban kiemelését.*

7. *A kártérítési jogból* három határozatot mutatok be, — mind a három más-más irányzatú, de közös összekapcsolójuk az a szociálpolitikai alapgondolat, hogy a gyengébbnek, a sarokba-szorítottaknak, a magán segíteni nem tudó kiszolgáltatottnak kára térítésében részesülnie kell akkor is, ha ez csak a rég bevált jogi keretek kiterjesztése révén lehetséges. Ennek a gondolatnak a szolgálatában azután az egyik esetben a kártérítési kötelezettséget egyébként kizáró körülmény figyelembevétele mellőztetik, — a másik esetben tárgyi jellegű felelősség építették meg ott is, ahol annak egyik szokásszerű tényálladási eleme hiányzik, egy harmadik esetben pedig az eddigi kártérítési jogcímek mellé alapítattik egy új, homályos és általános cím, amelybe minden belefér: a méltányosság jogcíme. — A tizenöt és fél éves leánynak a nemi érintkezésre való rábírása oly fenyegetéssel, hogy megtagadás esetén a csábító visszaköveteli a leány özvegy édesanyjának adott és lejárt búzakölsönt, kártérítésre kötelez az általános magánjogi szabályok szerint akkor is, ha a csábító nős ember volt. (P. III. 5195/1936.) — A 82. sz. jogegységi döntvény kimondja, hogy az OTI az orvos által elkövetett műhiba kártérítési következményei alól nem mentesítheti magát arra hivatkozással, hogy a kezelőorvos megválasztásánál kellő gondosságot tanusított. — Hasznos háziállat (ló) által okozott kárért az állattartó a saját, vagy megbízottjának vétkes magatartása nélkül is felel annyiban, amennyiben a kár máshonnan meg nem térül és a kár megtérítését a méltányosság is megkívánja. Vétkes az állattartó katonai kincstár, ha a csak pár hete szolgáló felperesnek olyan lovat adtak, amelyről az intézkedő katonai személy tudta, vagy tudhatta, hogy annak igénybevétele a katonai szolgálattal szükségképpen együttjáró veszély mértékén túl, katonai szempontból is szükségtelenül veszélyezteti a felperes testi épségét. (P. I. 4074/1936.)

8. *A hiteljogból:* A P. 367/1937. sz. kúriai ítélet a dollárbetétet a betétel idejének pengőértékére valorizálja. Az adott esetben visszatért amerikai kivándorló megtakarított vagyonáról volt szó — a védelem tehát nyilvánvalólag szociálpolitikai gyökerekből táplálkozik. De úgy vélem, hogy a *dollárbetét-valorizálás teljes általánosságban is azon a szociálpolitikai felismerésen nyugszik, hogy a takarékbetét értékmegóvó célzata, a betevőnek a betétet elfogadóval szemben az esetek túlnyomó többségében*

kétségtelenül fennforgó aránylagos gyengesége (vegyük akár a szaktudást, akár a járatosságot, akár a tőkeerőt) kiegyensúlyozó védelemben részesítendő.

9. *A végrehajtási jogból:* A jogegységi tanács 89. sz. polgári döntvénye szerint kisiparosoknak keresetük folytatásához szükséges gépberendezései és gépjárművei értékükre való tekintet nélkül, akár emberi, akár motorikus, vagy elemi erővel vannak hajtva, a Vhn. 2. §-ának 14. pontjában megjelölt és végrehajtás alól kivett szerszámok, eszközök és műszerek közé tartoznak. — *A cél a munkának, nem pedig a nagyüzemnek és közelebről a vállalkozói nyereségnek a védelme, — ami kétséget kizáróan szociálpolitikai elgondolás.*

A kir. Kúria polgári jogegységi tanácsának 83. sz. döntvénye megállapítja, hogy hitbizományi zárlat esetében a hitbizományi bíróság által a hitbizományi birtokos számára megállapított tartási összeg csak abban a részében lehet végrehajtási foglalás tárgya, amely a hitbizományi birtokos és a tartási összeg megállapításánál esetleg számításba vett családtagok létfenntartásának biztosítására szükséges összeget meghaladja. — *A döntés célzata itt végső soron ugyanaz, mint amelyre fentebb a házassági vagyonjogból idézett határozat nyomán rámutattunk: a tartásnak, az ellátásnak, a létnek védelme.*

10. Ugyanide csatlakozik egy új elvi határozat a *pénzügyi jog* köréből. A K. K. H. Ö. nem ismer kifejezett foglalásmentes minimumot. A kir. Közigazgatási Bíróság 1932. sz. elvi határozata véget vet az eddig e téren uralkodott zavarnak s kimondja, hogy a havi 80 P illetmény adómentes, azt nem lehet lefoglalni. — *A létminimum semmikép el nem vonható, előtte még a pénzügyi államérdeknek is meg kell torpannia — ez par excellence szociálpolitikai alaptétel.*

*

Sok idő telt el, mióta Bacon elmondotta a tömören, de annál élesebben fogalmazott vádját korának jogászaik ellen: „A jogtudósok vagy hazai törvényeik tételeinek rabjai, vagy ezenkívül még a római és pápai törvényekéi és szinte béklyókban beszélnek.“ A mai idők ezt a bilincsbevert fogalomszolgálatot már kivetették magukból. Ma gazdaság, kultúra, jog nem elválasztott területek már, hanem egy magasabb, egymás szempontjaival áthatott egységet jelentenek. *A hagyományos jogi fogalmak tartalmának bővítése, telítése immár nem számít hitlenségnek a tudományos meggyőződéssel szemben. Csupán az lenne kívánatos, hogy az ily szempontok igazi nevükön, egyenesen és tervszerűen jussanak érvényesülésre, mert idegen címek, mellékösvények és a tervszerűség hiánya: jogbizonytalanságra, aránytalanságra és ellenmondásokra vezethetnek. A meg nem nevezett szempontok végül is mindég zavart okoznak, még akkor is, ha az adott esetben helyesen is eszmél reájuk a felismerésükre hivatott.*

Igy állunk a szociálpolitikával is. Kétségtelen, hogy a jogalkalmazásban is jelentős szerepre hivatott. Olvasom Mottának,

a svájci államszövetség talán immár hetedszer megválasztott elnökének egyik legújabb beszédét: „Az állam szerepe nem abban áll, hogy a gazdaságot dirigálja, sem abban, hogy magát az egyén helyére ültesse. Feladata: az ellenőrzésben áll és abban, hogy a gyengéket az erősebbek elviselhetetlen túlkapásai ellen védje.“ *Valóban szép célkitűzés, — de csak akkor, ha nyomába szegődik az államhatalom minden ágazatára egyaránt kiterjedő céltudatosság: egyfelől a szociálpolitika hatóterületeinek és közhöz mért eszközeinek, másfelől alkalmazása határainak és korlátainak tüzetes felismerése.* —l —r.

A jogszabályok kogens jellegéhez.

A mai kodifikatio a stilizálási technika szabatoságának tökéletesítésével igyekszik külsőleg kifejezésre juttatni, hogy valamely szabály kogens szabálynak tekintés-e, hogy ezáltal e vonatkozásban vita ne merülhessen fel. Korábbi törvényeink e tekintetben a joggyakorlatnak már több vitaanyagot szolgáltatnak, mert a korábbi törvények sokszor nem szolgáltatnak világos útmutatással és így a törvényszövegek a bennük foglalt szabály kogens jellegét sokszor felderíttetlenül hagyták és ilyenkor a jogalkalmazó bíróságnak feladata, hogy a jogszabály kogens jellege felől döntsön. Természeteszerű, hogy a törvényszerkesztés ez irányban való kisebb gondossága mellett a jogalkalmazásban is eltérő nézetek keletkezhetnek. A Kúria P. II. 6142/1936. sz. határozata az 1898. évi II. t. c. 35. §-ára vonatkozóan foglalt állást, a hivatkozott szakasz által felállított jogszabály kogenssége tekintetében. Az említett szakasz akként rendelkezik, hogy ha a munkások munkabérüket nem a terméshányad részében kívánják megfizettetni, ebbeli elhatározásukat az *illető munka befejezésével* jogosultak és kötelesek a munkaadó tudomására adni. A konkrét esetben a felek szerződésileg megállapodtak abban, hogy az arató munkásoknak az érintett nyilatkozatot az *aratás megkezdése előtt* kell megtenniök. A Kúria állásfoglalása szerint: „Kifejezett tiltó rendelkezés hiányában azonban a felek nincsenek elzárva attól, hogy a választási jog gyakorlásának időpontját közös megállapodással korábbi időre tegyék“. Ez az állásfoglalás aggályos. Az kétségtelen, hogy a törvény a maga rendelkezésével ellentétes megállapodásokat semmisnek nem nyilvánítja és így ténybelileg helyes a Kúria utalása arra, hogy a törvényben kifejezett tiltó rendelkezés a törvénytől eltérő megállapodásra nincs. Törvényértelmezési szempontból azonban különösen a régebbi törvényekkel szemben helytelen számonkérni a törvénytől egy oly rendelkezést, amely a vonatkozó jogszabály kogensségét kétségtelenül megállapíthatná. Adott esetben a mindenkori jogszabály tartalmából és a törvény intenciójából kell következtetni arra, hogy a jogszabály diszpozitív, vagy kogens jellegű-e.